

ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA-DOLGOZAT

A JAPÁN GYARMATI URALOM
HATÁSA KOREÁRA

Különös tekintettel a Korea–Japán ellentétviszonyra

Jelige: Mugunghva

Lezárva: 2014.11.25.

OTDK XXXII.

TARTALOMJEGYZÉK

I. FEJEZET

BEVEZETÉS	3
1.1. Témafelvetés	3
1.2. A dolgozat célja	4
1.3. Japán és Korea viszonya	5

II. FEJEZET

AZ ELŐZMÉNYEK	7
2.1.Japán	7
2.2.Korea.....	8

III. FEJEZET

A MEGSZÁLLÁS IDŐSZAKA	11
3.1.Történelem és politika	11
3.2.A gazdasági konjunktúra	15

IV. FEJEZET

A MEGSZÁLLÁS TÁRSADALMI HATÁSA	17
4.1.A megszállás nyelvi vonatkozásai	17
4.2.Vallás és eszmék (a koreai nacionalizmus gyökerei)	20
4.3.Japán-ellenes érzületek.....	22
4.4.Japán-ellenes szimbólumok	24

V. FEJEZET

A KONKLÚZIÓ.....	27
5.1. Összefoglalás.....	27
5.2. Kitekintés	28

BIBLIOGRÁFIA	29
---------------------------	-----------

I. FEJEZET

BEVEZETÉS

1.1. Témafelvetés

Japán méltán híres a „nagy váltásairól”: képes akár teljes fordulatot venni, egyről a kettőre, és egy merőben új irányba haladni — teljes erőbedobással.¹ A probléma azonban az, hogy nem minden állam képes erre, s a történelem mély sebeket, talán sosem gyógyulóakat, hagy rajtuk.

„Nemzetünk fél-tízezer² éves történelme során sokat szenvedett más népek támadásaitól. A mi nemzetünk azonban sohasem támadott meg más népeket, s nem okozott fájdalmat más országok lakosságának. A mi nemzetünk békét akart, s a békeszeretet évezredes hagyományát követte.”³

Ahogy az idézet szól, Korea, történelme során egyszer sem intézett háborút külső ellenség ellen: különböző népek csapásait kellett kivédenie, vagy ha nem külső ellenség támadását szenvedték el, akkor belháborúk borították lángba a birodalmat.⁴

Korea kezdettől fogva kínai (és japán) érdekszférának,⁵ sőt vazallusi helyzetű államnak számított.⁶ E három, mondhatni „családi alapon összefonódó” ország, „Kelet-Ázsia összetett kemény magja”,⁷ szinte elválaszthatatlan, ha komplex képet kívánunk kapni, legyen az történelmi vagy kulturális témában.⁸

Korea akarva-akaratlan a „két nagy” közé ékelődött; egy frappáns koreai közmondással élve: „A bálnák küzdelmében a rákok felörlődnek”⁹ — így Korea mindig ki volt téve a nagyhatalmi vetélkedésnek.

A történelem úgy hozta, hogy az az ország okozott máig mély nyomot hagyó sebeket Koreának, amely kvázi Koreának köszönheti a kulturális gyökereit, ugyanis Korea mint „szá-

¹ Ruth—Mori 2009: 138.

² Hasonló tendenciát mutat a kínai történetírás is, ami a „nemzet” eredetét illeti, ám ezen problémá(k)ba itt nem mennénk bele.

³ *Szöuli középiskolai tankönyv*, idézi Csoma 2008:11.

⁴ Fontos megjegyezni, hogy még ha akart is volna expandálni, az erőviszonyok kiegyenlítetlensége miatt, nem volt lehetséges.

⁵ Az 1871-es japán–kínai kapcsolatfelvételt foganasító dokumentumban is ezt hangsúlyozza a kínai fél: „Mivel Csongon a Csing birodalom vazallusa, ezért a birodalomhoz tartozik.” 「朝鮮は清の属国なので、朝鮮は清に属する」 (Japán Külügyi Iratok, IX. 167. 『日本外交文書 第九巻』, idézi Oh 2012: 46.).

⁶ Oh 2012: 58.

⁷ Gergely (2013: *passim*) terminusával élve: „Kína–Japán–Korea komplexum”.

⁸ Farkas 2013b: 164.; Gergely 2013: 289—290.

⁹ Japánul: 「鯨のけんかでエビがつぶれ」 [Kudzšira no kenka de ebi ga cubure] (Oh 2012: 58.). A közmondás eredetije pedig: „고래 싸움에 새우등 터진다” [Kore sszáum e szeudüing thodzsinda].

razföldi híd közvetített”,¹⁰ s hozta el a korabeli (V—VI. századi) Japán számára a kontinens (magas) kultúráját.

Az pedig vitathatatlan, hogy a kínai kultúra a japán kultúra alapjául szolgált, és valamely mértékű öröksége napjainkban is — még ha ezt a tényt tagadni is óhajtanók.

1.2. A dolgozat célja

Abból kifolyólag, hogy nem nagyon kibeszélt a Japán–Korea viszony, sem a gyarmati időszak témája (legalábbis ami hazánkat illeti), s még kevesebb a *szintézis* (*ergo*: a két ország közti párhuzamokra való rámutatás hiánya),¹¹ jelen dolgozat azon kérdésekre keresi a választ, hogy:

- Mi a manapság is tapasztalható Japán-ellenesség kiváltó oka?
- Milyen társadalmi/gazdasági vonatkozásai vannak az annexiónak?
- Milyen párhuzamok vonhatóak a két ország között?
- Milyen válaszokat adtak a modernizációra a szóban forgó országok?
- Milyen szerepet játszott Japán Korea modernizálásában?

A fenti célok elérése érdekében nagy hangsúlyt fektetünk a két ország közti párhuzamok és a történelmi események társadalomra tett hatásának érzékeltetésére, így kénytelen-kelletlen is, de olykor el kell távolodnunk az adott korszak (1910—1945) szoros vizsgálatától, hogy felfedjük bizonyos jelenségek (ld. később: *Japán-ellenesség*) kiváltó okát, vagy megértsük a gazdasági fejleményeket kiváltó s irányító alapmechanizmust (ld. később: *japán-modell*¹²).

A megszállási időszak mibenlétének megértése kedvéért megemlítjük a megszállás előzményeit is, ugyanakkor nem térünk ki a megszállási időszak utáni állapot beható ismertetésére (így Észak-Koreára sem),¹³ csak a *Pak Csong Hi* által alkalmazott gazdasági modellre, ugyanis a dolgozatnak nem célja ez.¹⁴ Továbbá a különböző hatások adekvát érzékeltetése érdekében elkerülhetetlen, hogy a kronológiai sorrendet minden esetben megtartsuk.

A dolgozat célja tehát, hogy az események és tények leírása mellett reflektáljon azokra, azaz egy tágabb értelmezési térbe helyezze azokat, s így egy komplex megvilágításba helyezze az adott témakört, problémarendszert.

¹⁰ Osváth 2007: 120.; Gergely 2013: 290.

¹¹ Myers–Peattie 1984: 497.

¹² A kifejezést nem használja ilyen módon a szakirodalom, legalábbis ami a Korea—Japán viszonylatot illeti, így az elnevezés a szakirodalmi anyag és a jelen dolgozat szintézisének az eredményeképp fogható fel.

¹³ Ugyanis Észak nem adaptálta maradéktalanul a japán-modellt, így egyértelműen érvényét veszti a diszkusszió.

¹⁴ A kimaradt témákról, tehát, például a koreai-háború, Észak- és Dél Korea helyzete; bővebben ld. Csoma 2008, 2013a.

1.3. Japán és Korea viszonya

„Japán végzete akkor következett be, amikor megpróbálta exportálni a »biztonságra« vonatkozó mintáját... Nem ismerték fel, hogy a japán erkölcsi rendszer... valami olyan, amire máshol nem számíthatnak.”¹⁵

Japán és Korea kapcsolata eléggé viszontagságos volt mindig is a történelem során, elég csak a XVI. század végére, az *Imdzsin-Veran* (임진왜란 壬辰倭亂, 1592—1597)¹⁶ háborúra gondolni, amikor is *Tojotomi Hidejosi* (豊臣秀吉, 1537—1598)¹⁷ utasítására a japánok lerohanták, és kifosztották a *Csoszon* (조선 朝鮮, 1392—1897)¹⁸ birodalmat.¹⁹

I. ÁBRA

Tojotomi Hidejosi Koreába küldi seregét (1592)

Japán számára Korea mindig is a *kultúra közvetítője*, sőt mintegy „egyetlen” kapcsolata volt a külvilággal.²⁰ Egyébként nagy valószínűséggel nyelvrokon is a két nép: az altaji nyelvcsalád egy külön ágába tartozhatnak, de a tudományos álláspont nem fix e kérdésben — mindenesetre kapcsolatuk *mélyről* eredeztethető.²¹

Korea, nemzeti jellemvonásait általában szereti Japánéval szemben megfogalmazni — érthető „történelmi és társadalomlélektani okokból fakadóan”.²²

¹⁵ Ruth—Mori 2009: 86. Nem volt igazán „tisztázott” a japánok számára, hogy miért nem „elégedettek” (*grateful*) a megszállt országok (Pratt 2006: 216.). Úgy tűnik azonban, hogy a korabeli angol kritika a japánoknak kedvezően szólt: „bámulatos” és hasonló jelzőkkel illették a japán gyarmatbirodalmat (Duus 2008: 233.).

¹⁶ A dolgozatban a koreai nyelv magyar átírására a Mártonfi Ferenc által kidolgozott (Ligeti—Terjék 1981.) szabványt használjuk. Mivel ez az átírat azonban nem minden esetben tükrözi pontosan a koreai fonémák hangértékét (vö. például az [ɛ] vs. [e] hangok), továbbá a teljesség kedvéért zárójelben feltüntetjük a koreai szavak, tulajdonnevek koreai nyelvű változatát is — indokolt esetben magyar átíratát is. A koreai, kínai és japán írásjegyek elkülönítésére külön betűtípuskészletet használunk.

¹⁷ A dolgozatban a japán nyelv magyar átírására az akadémiai szabványt használjuk, s zárójelben feltüntetjük az eredeti változatot is, általában *kandzsival* — indokolt esetben a magyar átíratot is.

¹⁸ Vagy más elnevezésben a „*Ri/Li-dinasztia uralta Csozon*” (이씨조선 李氏朝鮮).

¹⁹ Mindemellett rendszeres kalóztámadásokat szenvedett el Japántól (Csoma 2008:16).

²⁰ Totman 2006: 442. A szakirodalom „egyenlő szomszédokként” (対等な隣国) említi Japán és Korea viszonyát (*kórin* 交隣), míg a Kína—Korea „alárendelt” viszonyt a *dzsidai* (事大) terminussal illeti (Oh 2012: 42.). A témáról bővebben ld. Kim, Y. (2007) *Korea and Japan: The Clash of Worldviews, 1868–1876*. University of Hawai'i Press. (A referencia nem szerepel a bibliográfiában.)

²¹ A témáról bővebben ld. Mártonfi 1981: 483.; Osváth 2006: 16—26., 41—2., 52.; 84.

²² Osváth 2006: 16.

Míg Koreában kialakult a kínai kultúra tisztelte, és nagy múltú neo-konfuciánus királysággá vált az idők során, sőt a klasszikus kínai civilizáció örökösének vallotta magát a *barbárnak* tartott mandzsu Csing²³ Birodalommal szemben,²⁴ addig a kései Meidzszi-korszakban komoly dilemmát generált a felszínre törő ún. „Kína-vita”, amely a nemzeti identitástudatot mélyen érinti, és a kérdés körül forog, hogy Japán világban betöltött szerepe egyedülálló kulturális örökségen alapul-e, vagy egy „*nagyobb igazságon*”, amely szerint „*egy tágabb geopolitikai, faji kulturális közösség*” egységének a részese (= [Dél-] Kelet-Ázsia).²⁵

Japán elutasítani látszott az utóbbit, és a saját útját választotta: a legfőbb folytonosságra alapozva, tehát a császárkultuszra, létrehozta az úgymond ’Japánközpontú világrendet’, amely végül katasztrófába torkollott a gyors, ám rövidéletű siker mellett.

Előbb előbújt a Mennyei Birodalom árnyékából,²⁶ majd felülemelkedett a *Nyugaton* is,²⁷ s ez egyértelműen jelezte, hogy a modernizáció korában elvész Kína civilizációs fölénye,²⁸ egy új vezető birodalom születik meg, amely felveszi a versenyt a Nyugattal, és utat mutat Délkelet-Ázsia népeinek — Japán ugyanis nem mint gyarmat, hanem mint *gyarmatosító nagyhatalom* került bele a globális vérkeringésbe a XX. század fordulójára.²⁹

²³ A kínai szavak átírására is a *magyaros*, „népszerű” átírást használjuk.

²⁴ Csoma 2008: 17.; 27.

²⁵ Farkas 2013a: 7—9.; Totman 2006: 428.; 479.

²⁶ *Vö.* (első) japán-kínai háború (1894—1895).

²⁷ Jelképesen természetesen (*vö.* japán—orosz háború, 1904—1905.). A *Nyugat* fogalmat használok a gyarmatosító nagyhatalmak közös megnevezésére.

²⁸ Farkas 2013b: 162.

²⁹ Fontos azonban megjegyezni, hogy nem kis segítség volt Japán modernizációjában, és a gyarmati sors elkerülése érdekében, hogy a nagyhatalmakat a XIX. század végén úgymond „*más problémák kötötték le*” (Farkas 2009: 23).

II. FEJEZET

AZ ELŐZMÉNYEK

Az 1870-es évektől 1910-ig

2.1. Japán

Az újonnan alakult Meidzsi-kormány (明治政府) egyik fő célja a birodalomépítés és a nemzetközi viszonyok rendezése volt.³⁰ Ez utóbbihoz tekintélyre kellett szert tennie, amelyet expanzióval és a modernizációval vívhatott ki magának csak. A korszak első felének mottói, a *fukoku-kjóhei* (富国強兵) és a *bunmei-kaika* (文明開化) égisze alatt sikerült erős, exportképes mezőgazdaságot teremtenie,³¹ így Japán aktív résztvevője lett a kontinentális gazdaságnak.³²

Ahhoz, hogy a többi gyarmatosító nagyhatalom elismerje Japánt, meg kellett neveznie határait, kijelölni felségterületeit.³³ Egyes csoportok egy, a japán történelemben újra és újra felbukkanó problémát kívántak volna megoldani sürgősen — Korea megszállásáról volt szó.

A korabeli, 1870-es évekbeli kormány még nem érezte elég erősnek az országot a gyarmatosítás megkezdéséhez, ezért ezt a tervet elvetették, nem kis visszhangot teremtve a belpolitikában (vö. *Szaigó Takamori* 西郷隆盛 esete).³⁴

II. ÁBRA

Meidzsi császár (Hirohito)

³⁰ Ez piacnyitást, erőforrásszerzést is jelentett egyben (Totman 2006: 430.).

³¹ Természetesen jóval összetettebb a japán modernizáció kérdése, de itt jelzésértékűen meg kell elégednünk ennyivel, hogy a dolgozat koherenciáját biztosítsuk.

³² 1868 és 1890 közt megnégyesződött az export, amelynek 42%-át selyemexport tette ki (Totman 2006: 385—423.; 583.).

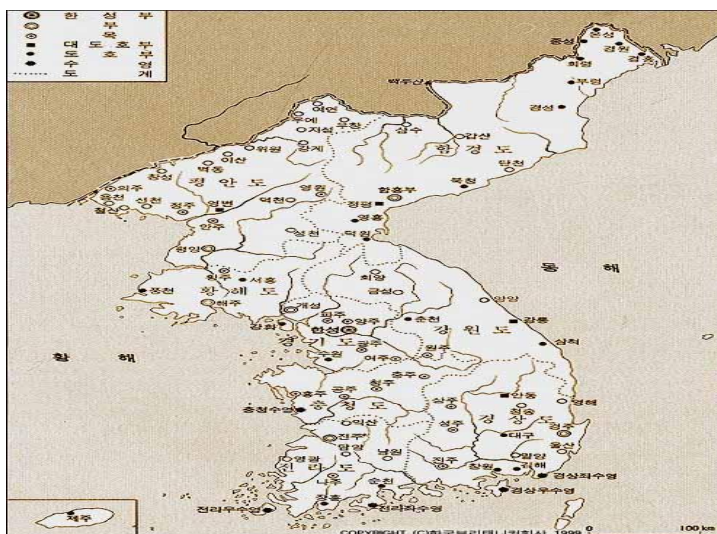
³³ Mindezt úgy mond *nyugati módszerekkel*, például az ágyúnaszád-diplomáciával (vö. 1876. Korea, Japán általi, megnyitása [Csoma 2008: 18]).

³⁴ Ruth—Mori 2009: 74; Totman 2006: 428—443.

1894-ben *Itó Hirobumi* (伊藤博文) kabinetelnök szerint már nem lehetett tovább halogatni a területszerzést: egyrészt kínai és orosz vetélytársakra leltek a koreai-félszigeten, másrészt Japán *megérett* a hódításra. A japán kormány azonban ettől is tovább ment elméletben: minél előbb el kell juttatni a civilizációt *elmaradott ázsiai fivéreinek*,³⁵ ami azt jelentette Korea számára, hogy a Meidzsihez hasonló restaurációt (明治維新) kell véghezvinni, mindezt Japán felügyelete alatt.³⁶ A terv működni látszott: előbb a kínaiaktól, majd az oroszoktól szabadult meg, s végül lassacskán felszámolta a Koreai Királyságot. Mindez a nemzetközi közvélemény különösebb rosszallása, ellenzése nélkül ment végbe: mind az USA, mind Anglia jóváhagyta, „némi” kikötés mellett,³⁷ az annexiót. Sőt, amikor *Kodzsong* király (고종대왕 高宗大王) 1907-ben a káoszról segélyért kiáltó országból a hágai nemzetközi békekonferenciára küld, még csak figyelemre sem méltatják a koreai küldöttséget.³⁸

III. ÁBRA
Itō Hirobumi

IV. ÁBRA

Csoszon a XVI. század második felében

2.2. Korea

Csoszon (조선 朝鮮, 1392—1897)³⁹ a XIX. században már több száz éve elzárkózó politikát folytatott, akárcsak az *Edo*-kori Japán (江戸時代, 1603—1867).

Ezen az sem változtatott, hogy egyre növekedett az idegen, a *nyugati* nyomás az országra az 1860-as évektől kezdődően.⁴⁰

³⁵ Ugyanis immáron Kína a „bukásra ítélt Ázsiát” (vö. *dacua-ron* 脱亜論), míg Japán a „sikeres modern (nyugati) államot” jelentette (Totman 2006: 480.; Hasikava 2012: 373.)

³⁶ „... Csoszon [Korea] modernizációjában részt venni: irányítani és támogatni.” 「朝鮮の改革に影響を及ぼし、指導し、鼓舞する」 (Marius B. Jansen 1975: 114, idézi Oh 2012: 41.)

³⁷ Koreáért „cserébe” az USA a Fülöp-szigeteken, míg Anglia Indiában tevékenykedhetett Japán beleszólása nélkül.

³⁸ Totman 2006: 428; 444—6.; Li Csen Von 1953: 135.

³⁹ Más kutatók 1910-ig datálják a birodalmat.

⁴⁰ Fenn állt a veszélye, hogy a „második Balkánná” lesz (Li Csen Von 1953: 12.).

Kodzsong király és a Min család (閔氏)⁴¹ a Remetekirályság (은자의 왕국 隱者王國) védelme mellett döntöttek. 1876-ban azonban elkerülhetetlenné vált az ország megnyitása, ugyanis Japán oktrojálta az első egyenlőtlen szerződést,⁴² a kanghvai egyezményt (日朝鮮修好条件).⁴³

Japán (大日本帝国) ettől is tovább ment 1882-ben:⁴⁴ a csemulphói szerződés (제물포조약 濟物浦條約)⁴⁵ értelmében hétszáz fős katonai egységet rendelt Szöulba. Ám Japán ekkor összetűzésbe került a Mennyei Birodalommal (대청국 大清國). A helyzet nagyjából rendeződik a tiencsini egyezménnyel (1885), de 1894-re háború tör ki (日清戰爭),⁴⁶ amely japán győzelemmel ér véget 1895-ben. Koreában erős Japán-ellenesség lép fel, amin cseppet sem enyhít, hogy bábkormány veszi át a hatalmat, s a kínai—japán vetélkedést, orosz—japán váltja fel.⁴⁷

V. ÁBRA

Kodzsong császár portréja

Mindeközben kikiáltják a Koreai Császárságot (대한제국 大韓帝國, 1897—1910), ami azt jelenti, hogy *de iure* egyenrangúvá vált a kínai és japán államalakulattal. A tények viszont mást mutattak: az idegen hatalmak egymás után szerzik meg a bányászati és vasúti koncessziókat, így válságba kerül a gazdaság. A politikai életet a Japán-barát, az USA-, és az Orosz-barát⁴⁸ klikk vetélkedése határozza meg.⁴⁹

⁴¹ Mjongszong királyné (명성황후 明成皇后, 1851—1895) a Min családból származott. Ld. még: Csoma (2008; 2013a) ugyanakkor a Ming (kínai eredetű) megnevezést használja. (Mártonfi [1981:488] alapján a koreai kéttagú család-, illetve személyneveket egybeírom.)

⁴² Erről és a többi hasonszerű szerződésről ld. Li Csen Von 1953: 15.

⁴³ Csoma 2008: 17—8.; 2013b: 279.

⁴⁴ Ugyanebben az évben megkötötték az incshoni szerződés (조·미수호통상조약 朝美修好通商條約) is, amely Amerika (!) és Korea „barátságát” hivatott foganasítani (Csoma 2008: 19.; a forrásban incshoni szerződés megnevezés szerepel a csemulphói szerződés helyett, amely lehet, a két helynév „egyezése” végett történt. A dolgozatban viszont a könnyebb megkülönböztetés végett döntöttünk az incshoni, illetőleg a csemulphói elnevezés mellett.).

⁴⁵ Csoma (2008; 2013a) (valószínűleg a hagyomány elve szerint) csemülpónak írja át csemulphót; a dolgozatban viszont az 1981-es szabályokhoz ragaszkodunk, tehát az utóbbi elnevezéshez.

⁴⁶ Ld. bővebben Gy. Horváth 1999: 144.

⁴⁷ Csoma 2008: 19—21.; Farkas 2013b: 171.

⁴⁸ Min királyné és családjának a pártja (Li Csen Von 1953: 43.).

⁴⁹ Csoma 2008: 21—2.

Az oroszok leverésével (*Nicsi-Ro-szenszó* 日露戦争, 1904–5) elgördült az utolsó akadály: Korea immáron Japán protektorátus (*hogo-koku* 保護国).⁵⁰ Itó Hirobumi japán tanácsadókat tesz az állami hivatalokba, és teljhatalmú csendőrséget szervez meg. A főrezidensi hivatal (*tókan-fu* 統監府) nemcsak a kül-, hanem a belügyeket is irányítja.⁵¹ Legitimációját segíti a *circa* 6000 fős (japán és kollaboráns) csendőri alakulat. 1907-ben lemondítja Kodzsong császárt, s a trónörökös, Szundzsongot (순종황제 純宗皇帝) teszi meg császárnak, akinek már semmi beleszólása nincs a politikába, ugyanis a minisztériumban japán miniszter-helyettesek foglalnak helyet. 1909-ben azonban Itó főrezidens a harbini főpályaudvaron mérénylet áldozatául esik. Az esetet ürügyül véve 1910-ben Japán annektálja Koreát.⁵²

VI. ÁBRA

„Teraucsi Maszatake tábornok elhozza Korea számára Amateraszu áldását”
(Az „Abacus and the sword (Duus)” borítója.)

⁵⁰ A protektorátusi szerződés (japánul: *dainidzsi Nik-Kan-kjójaku* 第二次日韓協約, vagy koreaiul: *ülsza poho-dzsoják* 을사보호조약 乙巳保護條約) szövegét magyarul ld. Csoma 2008: 23–5.

⁵¹ Duus 2008: 230. Így történt, hogy 1907-ben bezáratják a magániskolákat, mi több, felosztatják a koreai hadse-
reget (!) is (Li Csen Von 1953: 151.).

⁵² „Vagy alávetik magukat a koreaiak hatalmunknak vagy elpusztulnak” — Teraucsi Maszatake tábornok (寺内正毅, 1853–1919) szavai (Li Csen Von 1953: 15.)

III. FEJEZET

A MEGSZÁLLÁS IDŐSZAKA

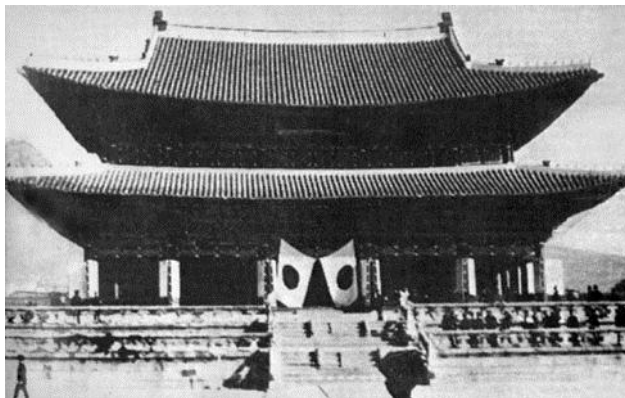
Gazdasági, politikai fejlemények

3.1. Történelem és politika

1910-ben Korea elveszti állami önállóságát.⁵³ Az addigi protekturátus megszűnik, létrejön a főkormányzói hivatal (*szótoku-fu* 総督府) — Japán annektálja Koreát (*nikkan-heigó* 日韓併合),⁵⁴ immáron a Japán Császárság részévé válik a Koreai Császárság, s a japán gyarmati uralom kezdetét veszi a félszigeten (*ilcse kangcsempi* 日帝強點期, 1910—1945).⁵⁵

Agresszív nemzeti elnyomás,⁵⁶ cenzúra, és *eljapánosítás* jellemzi a gyarmati időszakot,⁵⁷ annál is inkább, hiszen az 1930-as évek politikája nem igazán hatékony: A *Kvantung-hadsereg* (관동군 關東軍)⁵⁸ akarata érvényesült Japán-szerte, amely legitimációja a császártól származott, így „mindenek felett” állt a *csózen-naikaku* (超然內閣).⁵⁹

A megszállás két legdurvább időszaka *Haszegava Josimicsi* idején (長谷川好道, 1916—1919) és *Ugaki Kazusige* (宇垣一成, 1931—1936) kormányzóságától kezdődően érte az országot.

VII. ÁBRA

A *Kjongbok-kung* (경복궁 景福宮), azaz a *Li-dinasztia* királyi palotájának a fő bejárati kapujainak egyike, nevezetesen a *Hügnje-mun* (흥례문 興禮門).

⁵³ „Öfelsége Korea császára örök időkre lemond öfelsége a japán császár javára Korea minden szuverén jogáról.” (Li Csen Von 1953: 147.)

⁵⁴ A szerződés japán elnevezése: *kankoku-heigó ni kanszuru dzsójaku* 韓国併合二関スル条約. A szerződés vallási irányelveiről ld. Sin 2002: 83.

⁵⁵ A szerző önhibáján kívül más a *kang* írásjegy betűtípusa itt, és a 61. jegyzetben a *sze* írásjegyé.

⁵⁶ A japánok gyarmati politikájának jellegéről bővebben ld. Li Csen Von 1953: 5.; 12.; 14.; 16.

⁵⁷ Az elnyomó rendelkezések egyike az „oktatási törvény”, amely szerint az iskolákban japánul kellett tanítani, társalogni — a mulasztás büntetést vont maga után (Li Csen Von 1953: 177—9.).

⁵⁸ Valószínűleg a kínai megnevezés alapján (*kquantung-csiin* 关东军) terjedt el a *kquantung* elnevezés. Koreaiul egyébként *kvandong-gun*, japánul *kantó-gun* (関東軍) a had megnevezése.

⁵⁹ Totman 2006: 496.

VIII. ÁBRA

A Március Elseje Mozgalom

1919. március elsején sor kerül a legnagyobb japán ellenes megmozdulásra,⁶⁰ amely a *Szam Il Undong* (Március Elseje Mozgalom, 삼일운동 三一運動)⁶¹ néven vonult be a történelembe:

A [koreai] *Függetlenségi nyilatkozat* (독립선언서 獨立宣言書) megfogalmazása, és Kodzsong császár (고종황제 高宗皇帝) temetése okán majd háromezrezer ember ment az utcákra. Rövid időn belül az egész ország lángba borult — az anyaországból kellett segítséget kérnie a gyarmati rendfenntartó erőknél, hogy leverjék az ellenállókat.⁶² A mérhetetlen elégedetlenség ellensúlyozása-

képpen a japánok reformprogramba kezdtek a szabadságjogok és a hagyományok tiszteletben tartásának mottójával. Tény, hogy az 1919 utáni események következtében egyfajta enyhülés volt tapasztalható egészen az 1930-as évek végéig,⁶³ a felszín alatt azonban semmi sem változott. Emigráns, ideiglenes kormányok jönnek létre, köztük *Li Szin Man* (이승만 李承晩, 1875—1965) klikkje a legjelentősebb.⁶⁴

Az 1930-as évekre a partizánharc áttolódik Mandzsúriába (만주 滿洲), ahol addigra már egymillió koreai kisebbség élt. Japánban gyengül mind a társadalmat, mind a politikai hatalmat összetartó erő — határozott intézkedésekre volt szükség a közös értékek, tehát a *japánság* megmentése céljából. Attól kezdve brutálisan elnyomták a függetlenségi törekvéseket,⁶⁵ s az alapvető emberi jogokat is sértő rendelkezések születtek, mint például 1937-ben betiltották a koreai nyelv tanítását a közintézményekben, s japán nevek felvételére kötelezték a lakosságot.⁶⁶

⁶⁰ 1929-ben Kvangdzsuban (光州) diákmozgalom tört ki, de ennek volumene nem hasonlítható az 1919-eshez (Osváth 2006: 238). Már a megszállás kezdeti időszakában is, az 1910-es években is komoly ellenállással szembesült a gyarmati hatóság (Myers—Peattie 1984: 509.).

⁶¹ Más elnevezés szerint *Szam-il mansze-undong* (三一萬歲運動).

⁶² Myers—Peattie 1984: 313.

⁶³ Osváth 2006: 299.; Duus 2008: 235.; 269. Az enyhülésben nagy valószínűséggel az un. *taisó-demokrácia* (大正デモクラシー) is közrejátszott.

⁶⁴ Csoma 2008: 28.

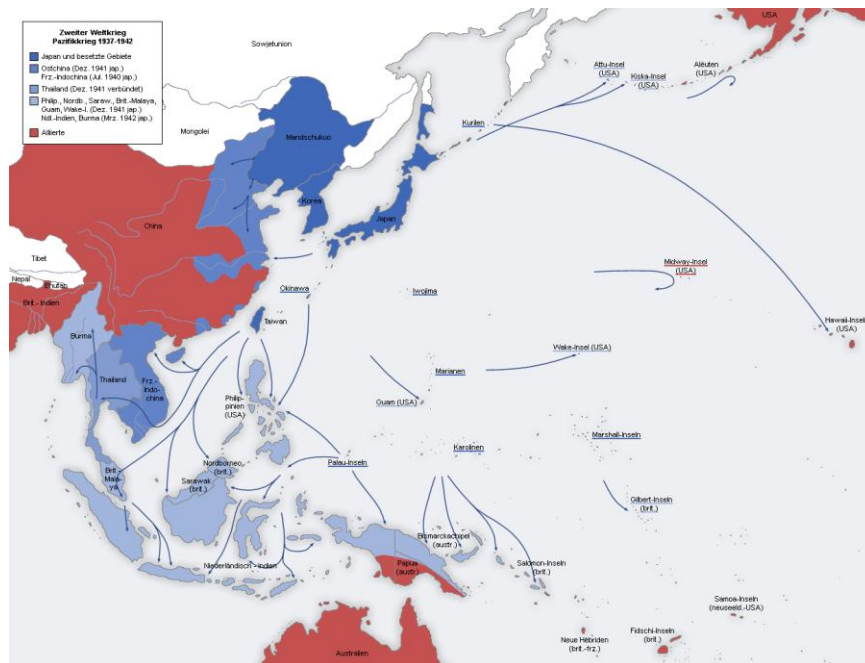
⁶⁵ Mi több a belpolitikában is merényletek sorozatát tapasztalja meg az ország, még egy azon politikai csoporton belül is (vö. a japán szárazföldi, és —tengeri hadsereg vetélkedése).

⁶⁶ Osváth 2006: 272.; 299.

A durva módszerek nemigen segítették elő a „kelet-ázsiai testvériség”, faji összetartozás erősítését — inkább az európai konkvisztátorokra hasonlítottak a földkobzásokkal, s a kizsákmányoló rendeletekkel.⁶⁷

1933-ban Japán kilép a Népszövetségből, 1936-ban megköti az *anti-komintern paktumot*, s a gyarmati hatóság nagyarányú hadiipari programba kezd a Nissan (日産) és a Csószen Bank (朝鮮銀行) támogatásával,⁶⁸ amelynek köszönhetően fejlődésnek indul a koreai bányászat, kohászat, vegyipar és áramtermelés. A japán acéltermelés az 1913—1936-os időszakban a tizennyolcszorosára nő, s felemelkedik Japán egyik legnagyobb *zaibacu* (財閥), a Micui (三井).⁶⁹ A dolog pikantériája, hogy a koreai gazdaság továbbra is félféudális viszonyok közt működik, s a lakosság életszínvonala kritikusan alacsony.⁷⁰

A második világháború utolsó éveiben⁷¹ eldurvulnak a viszonyok: több százezer koreait hurcolnak el Japánba munkaszolgálatra; demagóg propaganda veszi kezdetét, s még a koreai nyelvet is betiltják a félszigeten. Ám Japán elveszti a háborút, és a szovjetek megszállják a koreai félsziget északi részét. Abe Nobujuki (阿部信行, 1875—1953) főkormányzó megérezte a bajt, és ideiglenes igazgatási

IX. ÁBRA

Japán a második világháborúban (1942-es állapot)

bizottság felállítását kéri a koreaiaktól. Így tehát Jo Unhjong (여운형 呂運亨, 1886—1947) vezetésével megalakul a Koreai Függetlenségi Előkészítő Bizottság (건국준비위원회 建國準備委員會), amely a kormány szerepét tölti be.

⁶⁷ Totman 2006: 571—582.

⁶⁸ A többi *zaibacut* kizárták a megszállt területről.

⁶⁹ Totman 2006: 516; 518.

⁷⁰ Csoma 2008: 31.; Duus 2008: 237.

⁷¹ A Japán Császárság legnagyobb kiterjedéséről ld. Duus 2008: 219.; Myers–Peattie 1984: 500.

Azonnali hatállyal elrendelik a politikai jogok helyreállítását, a politikai foglyok szabadon bocsátását, továbbá egy rendvédelmi szerv megszervezését. Nem sokkal később kikiáltják a Koreai Népköztársaságot, melynek élére Li Szin Mant választották; *Kim Ir Szen* (김일성 金日成, 1912—1994) a honvédelmi tárcát kapta meg.⁷²

X. ÁBRA

A koreai-félsziget megosztottsága (1950)

Az amerikaiak bizalmatlanul fogadják az új, még csak papíron létező államalakulatot, és törvényen kívül helyezik azt. Mi több, *MacArthur* visszaültette a japán főkormányzót korábbi helyére, amely döntést azonnal vissza kellett vonnia az országos botrány miatt. Mindeközben északon a népi bizottságok gyorsan és határozottan számolták fel a japán gyarmati birodalom maradványait: már 1946-ban földreformot foganatosítanak, míg délen csak 1948-ban kezdik meg azt. A déliek csalódásként élték meg a felszabadulást.⁷³

A kettéosztott félszigeten két hatalmi bázis alakult ki. Északon, Phenjan (평양 平壤)⁷⁴ székhellyel, Kim Ir Szen vezetésével a Kommunista Párt gyakorolta a hatalmat; míg délen, Szöulban (서울 徐蔚) az antikommunista, demokrata Li Szin Man és vezetése.

Az előbbi a Szovjetunió (később Kína), az utóbbit az USA támogatta. A szeparáltság következményeképp 1948-ban létrejön előbb a Koreai Köztársaság (대한민국 大韓民國), majd kevesebb, mint egy hónappal később a Népi Demokratikus Köztársaság (조선민주주의인민공화국 朝鮮民主主義人民共和國).⁷⁵

⁷² Csoma 2008: 33—4.

⁷³ Csoma 2008: 35—6.

⁷⁴ A 'Fenjan' ejtés, így a Phenjan elnevezés is anglicizmus. A város magyar (nem hagyományos) átírásban helyesen: *Phjong'nyang*.

⁷⁵ Csoma 2008: 37. A felszabadulás utáni időszak már nem témája a dolgozatnak, ezért nem esik szó a két Korea háborújáról, sem a közvetlen azután kialakuló helyzetről.

3.2. A gazdasági konjunktúra

Avagy a japán modell adaptálása Délén

XI. ÁBRA

A dél koreai modernizáció vezéralakja, Pak Csong Hi (Li Günmi könyvének borítója.)

Kétségtelen, hogy a gyarmati uralom szörnyű következményekkel járt;⁷⁶ a koreai-háború (1950–1953) utáni időszak gazdasági vonatkozásaira tett hatása azonban korántsem negatív.⁷⁷ Ugyanakkor tény, hogy a szóban forgó fejlesztések a japán militarizmus célját szolgálták.⁷⁸ A (dél-) koreai gazdaság statisztikája először az 1960-as években mutatott emelkedő tendenciát.⁷⁹ Pak Csong Hi (박정희 朴正熙, 1917—1979) kemény tekintélyuralmi rendszert épített ki az 1960-as években japán mintára, ami abban állt, hogy a japán gyarmati hatóság Mandzsúriában alkalmazott módszereit vette át,⁸⁰ és alkalmazta az országban. Felszámolta a politikai ellenzékét, rendkívüli állapotot hirdetett, és szükségrendeletekkel kormányzott, így biztosítva a belső stabilitást.

Továbbá támogatta a családi tulajdonú nagyvállalatokat,⁸¹ azaz a „koreai zaibacut”, a csebolt (재벌 財閥); s központilag jelölte ki a stratégiai ágazatok fejlesztését (kohászat, gépipar, hajóépítés),⁸² amelyek befektetőit támogatásban részesítette — ugyancsak japán mintára. Ekkor vált híressé a SsangYong (쌍용 雙龍), a Daewoo (대우 大宇), és a Samsung (삼성 三星) csebol is.

⁷⁶ Korea Japán számára felvevő piac szerepet töltött be a gyarmati időszakban, ennek okán a japán export tönkretette a „koreai zsenge ipart” (Li Csen Von 1953: 127.; 171.).

⁷⁷ A gyarmati uralom alatti Korea és Tajvan gazdasági mutatóit ld. Myers—Peattie 1984: 387—398., 413—9.; 465—472.; 487.

⁷⁸ Azt is érdemes megemlíteni, hogy a félsziget északi részén találhatóak a szóban forgó ipari létesítmények (Csoma 2013b: 282.).

⁷⁹ Ezzel ellentétesen Északon nem rajzolódik ki hasonló jellegű gazdasági folyamat — a használt modell (vö. japán-modell) bizonyos hasonlóságának ellenére. Észak gazdaságáról ld. Csoma (2008; 2013a).

⁸⁰ Csoma 2013b: 284. Ugyanakkor a tajvani gyarmaton alkalmazottakat is (Myers—Peattie 1984: 280.).

⁸¹ Ld. még „óriási vállalati konglomerátum” (Osváth 2007: 121.).

⁸² A japán szakirodalomban fellelhető terminus, „administrative guidance”, Koreára is érvényesnek látszik (vö. adminisztratív demokrácia).

Fontos megjegyezni, hogy nem kis szerepe volt a fejlődésben a japán jóvátételnek (1965—) és kölcsönöknek.⁸³ A gazdasági segítségnyújtást az 1965-ös, a kapcsolatok újrafelvételéről szóló szerződés foganasította.⁸⁴

Dél-Korea az 1980-as évekre „kistigrissé” lett, annak ellenére, hogy a gyarmati időszakban északra került szinte minden fontosabb ipari létesítmény. „Hogyan lehetséges mindez?” — kérdezhetnénk. A sikerhez vezető útra a japán kormányzási minta terelte Koreát: Japán, és a csupán tizennégy éves államalakulat, *Mandszukuó* (만주국 滿洲國, 1931—1945)⁸⁵ példája. A bábállamban alkalmazott módszerek átvétele tette lehetővé a későbbi gyors modernizációt Dél-Koreában. A rendszer alapjai, a Koreában kezdettől fogva létező konfucianus tekintélyelvűség (vö. „kis Kína elv”),⁸⁶ a japán precizitás, és az általános militarizmus.⁸⁷

Északon ugyanakkor nem történt a Délihez hasonló fejlődés, pedig a modell adott. Észak inkább a gyarmati kontroll elemeit vette át; a japán-modell többi elemét (például a *csebol*) nem. Ennek oka valószínűleg az ideológiai ellentétekben keresendők, és természetesen, *en bloc* az ország berendezkedése sem kapható a kapitalista⁸⁸ elemek átvételére.

A koreaihoz hasonló gyors ütemű gazdasági felfutást talán csak a Meidzsi-korabeli és a háború utáni Japánban tapasztalt a történetírás.⁸⁹ A japán modell átvétele azonban nem várt következményekkel járt mind Koreában, mind Japánban. A kilencvenes években előbb Japán gazdasági hatalma gyengül meg, majd 1997-ben kitör a kelet-ázsiai pénzügyi pánik.⁹⁰ Koreában is több nagyvállalat megy csődbe. Az olyan gyorsan jött siker, a gazdasági konjunktúra rövidéletűnek bizonyult, akárcsak Japánban. Dél-Korea visszább esett az élvonalból.⁹¹

⁸³ Csoma 2008: 43; 46—7.

⁸⁴ A szerződés koreai: 대한민국과 일본국 간의 기본 관계에 관한 조약 (大韓民國과 日本國 間の 基本關係에 관한 條約); és japán elnevezése: 日本国と大韓民国との間の基本關係に関する条約.

⁸⁵ Az elnevezés szintén kínai eredetű kifejezésből (*mancsou-kuó*) származik.

⁸⁶ Korea mindig is hangsúlyozta, hogy ez az ország a kínai kultúra örököse, sőt egyes koreai kutatók szerint „minden koreai gondolat gerince a konfucianizmus”; mondhatni „politikai vallás”. A „koreai konfucianizmus” három fő célja: (i) tekintélyi központ; (ii) egységes ország; (iii) és magas fokon integrált rend létrehozása volt (Gergely 2013: 313).

⁸⁷ Csoma 2008: 45; 51.

⁸⁸ A szakirodalomban, amennyiben elismerik a tényt, általában az *ázsiai típusú kapitalizmus* elnevezést használják Japán és a többi fejlett ázsiai ország gazdaságára.

⁸⁹ Mi több, ugyanazon probléma lépett fel mindkét korban és országban: a pre-modern hagyományt (Csoszon—Edo) egyaránt negatívnak, a fejlődés akadályaként ítélték meg (Gergely 2013:312.). Csak az 1980-as évektől kezdett csak ártérkelődni bennük ez a nézet — még hozzá külföldi (!) kutatók hatására.

⁹⁰ Vagy más elnevezésben: *kelet-ázsiai gazdasági krach*.

⁹¹ Csoma 2008: 54; 77.

IV. FEJEZET

A MEGSZÁLLÁS TÁRSADALMI HATÁSA

Nyelv, identitás, Japán-ellenesség, szimbólumok

„A kultúra fogalom ilyen vonatkozásban természetesen nemcsak a «magaskultúrát», hanem **mindazt** jelenti, «amit egy személynek tudnia kell, hogy funkcionálni tudjon egy adott társadalomban».”⁹²

A negyedik fejezetben pontosan az idézetben található „mindaz” fogalmat kívánjuk megragadni, s feltárni annak egy részét; ergo az annexió során felmerülő problémák, jelenségek, és *en bloc* a Korea—Japán viszony értelmezésére kerül sor. Gyakori, hogy a felsoroltak kiváltó oka nem az adott korban, hanem régről gyökerezik; vagy adott esetben később mutatkozik meg a hatásuk. Tehát magától értetődő módon, az előbbiekre alapozva, és a teljesség kedvéért, azazhogy minél szélesebb spektrumú szintézisre juthassunk, szükséges olykor eltérni a megszállás évtizedeitől.

4.1. A megszállás nyelvi vonatkozásai

Elmondható, hogy minden nép számára a közösség nyelve igen fontos, alapvető tényezőnek számít, s ez fokozottan igaz a koreai nyelvre és írásra. Ez utóbbit, a *hangult* (한글)⁹³ Szedzsong király (세종 世宗, ur. 1419—1450) rendeletére hozták létre a XV. században,

XII. ÁBRA

Szedzsong király és a Hunmin-csongüm

⁹² Wardhaugh 1995: 192; idézi Osváth 2006: 15. (A félkövéren szedett rész az én kiemelésem.)

⁹³ Az elnevezés (pontos átírata: *hangül*) Csu Si-gjongtól (주시경 周時經, 1876-1914) származik. Ő indította el Koreában az egységes nemzeti nyelv megteremtésére irányuló mozgalmát (vö. japán *genbun-iccsi* 言文一致 mozgalom). Bővebben erről ld. Mártonfi 1974: 139.; 1981: 484—5.; Osváth 2006: 93—5.

1443—1444 körül,⁹⁴ s azóta is a nemzet büszkeségének számít: a koreai nemzeti identitásnak az egyik legfontosabb tényezője — Japántól illetve Kínától elkülönítő eleme.⁹⁵

Ezért érte sokként az országot, amikor eltörölték a koreai nyelvet mint hivatalos nyelv, helyébe a japánt tették; mi több japán nevek felvételére kötelezték a koreaiakat, amely egyértelmű törést jelentett a koreai nép számára.⁹⁶

A névjapánosítás azt jelentette, hogy az 1930-as évekbeli japán női névadási szokás szerint a koreaiak is megkapták a *dzsa* mint „gyermek” (japánul: *ko* 子) utótagot nevükben.⁹⁷ Ezeket a neveket a későbbi Észak-Koreában meg kellett változtatni, Délen pedig az 1980-as évek folyamán egyszerűen kiment a divatból.

Néhány példa a japán mintájú névadásra:⁹⁸

(1) *Mi-dzsa* (미자 美子) mint ’szép (美) gyermek’;

(2) *Szun-dzsa* (순자 順子) mint ’erényes (順) gyermek’.

Vigyázni kellett azonban, nehogy kétes konnotációjú nevet válasszanak, mint például a következő:

(3) *Han Mi-il* (한미일 韓美日), amely név *Korea* (韓) — *USA* (美) — *Japán*- (日) *barátságot* sugalmaz(hatna).

Megj.: Ha rövidítik az országok nevét, általában egy írásjeggyel teszik azt Koreában (is). Tehát a *mi* (美) *handzsa* ’szép’, illetve ’USA’ értelemben egyaránt szerepelhet – a kontextus függvényében dől el a jelentés.

Természetesen pozitív, azaz a nacionalizmusnak megfelelő célokra is felhasználható a névválasztás, úgy mint a nagy északi vezérek nevében is:

(4) *Kim Ir Szen* (*Kim Ilszong* 김일성 金日成), vagy a fiáé:

Megj.: A *szong* (成) írásjegy jelentései: 1. beteljesít 2. reguláz 3. felülemelkedik.

(5) *Kim Dzsong Il* (*Kim Dzsong’il* 김정일 金正日).

Megj.: A *dzsong* (正) írásjegy jelentései: 1. erősít 2. kormányoz 3. megfélemez.

Mindkét név megközelítőleg a következő értelmet hordozza: „Japánt (日) győző Kim”.

⁹⁴ A kutatást tartalmazó (legátfogóbb, fennmaradt) dokumentum neve: *Hunmin-dzsongüm* 훈민정음訓民正音.

⁹⁵ Csoma 2008: 17.; Osváth 2006: 31.

⁹⁶ Csoma 2008: 28.

⁹⁷ A japán nők 85%-ának szerepelt az utónevében ez a szócska (*szuffixum*). (Kim 1991: 97—8., idézi Osváth 2006: 65.).

⁹⁸ Osváth 2006: 60; 65. A példákban nem őriztük meg a forrásban szereplő átírást.

XIII. ÁBRA

Kim Ir Szen propaganda-plakát. A feliraton ez áll: „Nagyságos Vezérünk, Kim Ir Szen elvtárs forradalmi útmutatásának megfelelően: Előre! Minél gyorsabban a totális militarizáció elérése érdekében!”

Észak-Koreában egyébként Kim Ir Szen 1964-es és 1966-os beszéde útjára indította a „Nyelvtisztító Mozgalmat” (말다듬기운동), amely célkitűzése a koreai nyelvben leledző káros elemek eltávolítása.⁹⁹ Természetesen a japán szavaktól való — de még a kínai írásjegyekről (한자 漢字), sőt a kínai lexikától valót is! — megszabadulást jelentette ez.

Délien is megfigyelhető hasonló jellegű tendencia, ám ez jóval „higgadtabb” módon történt. Pak Csong Hi, uralma idején 1970-ben törölte az elemi oktatásból a kínai írásjegyeket, arra hivatkozván, nehogy a „kínai olvasztótégelybe vesszék” Korea (is). Volt ellenvélemény is ebben a kérdésben, amely csoportok szerint a kínai kultúrkörbe (한자문화권 漢字文化圈) tartozni gazdasági és politikai előnnyel jár. Mozgalmuk nem igazán érte el célját — „eredményességét” a következő statisztika jól szemlélteti: Osváth (1995: 41) két évtizedek óta vezető újság, a *Csoszon Ilbo* (조선일보 朝鮮日報) és a *Donga Ilbo* (동아일보 東亞日報) *handzsa*-használatát (kínai írásjegyhasználat) vizsgálta meg, s a végeredmény tükrében azt látjuk, hogy a napilapok szövegeiben található *handzsák* száma 1988-ra 3,8%-ra csökkent az 1948-as 31,6 %-ról.¹⁰⁰

A északiak szemében úgy tűnik, még az így megváltozott (dél-) koreai nyelv¹⁰¹ sem bizonyult elég „tisztának” — elég csak Kim Ir Szen véleményét felhozni, miszerint „a szülői nyelv angol és japán elemekkel teletűzdelt keveréknyelv, amelyben csak a végződés koreaiak (Hong 1991: 138)”, mi több a „könnyű nőcskék nyafogásához” hasonlítja azt. Teszi min-

⁹⁹ A meidzsi-kori Japánban is voltak hasonló kezdeményezések: a japán nyelv (nyugati nyelvekkel szembeni) „tökéletlenségének” okát a kínai nyelv „káros” hatásának tudták be.

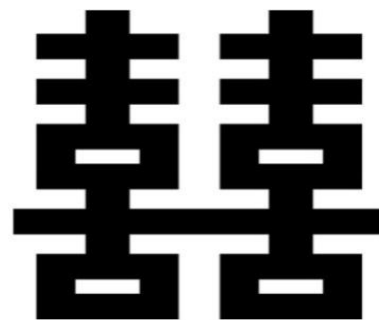
¹⁰⁰ Osváth 2006: 73–4.

¹⁰¹ A nyelv megnevezés nem teljes mértékben korrekt, hiszen inkább nyelvjárás-jellegű különbségek figyelhetők meg (egyelőre!) a két ország nyelvhasználati sajátosságaiiban (vö. fonetika, lexika).

dezt annak ellenére, hogy az északi nyelvjárásban sokkal több a japán közvetítésű angol kölcsönszó, érthető nemzetközi politikai okokból: északnak nem igazán volt kapcsolata az USA-val a koreai háborút követően, s így az addigi kölcsönszavak alakjai gyökereztek meg a nyelvben, amelyek a kínaiból, olykor a japánból került a koreaiba.¹⁰²

4.2. Vallás és eszmék (a koreai nacionalizmus gyökerei)

1392-ben a *Li*-dinasztia hatalomra kerülésével egy időben a buddhista orientációt a konfucianizmus váltotta fel.¹⁰³ Az új államideológiának hármassága volt: egyrészt a klasszikus (kínai) örökség védelme okán hosszú ideig tartó elzárkózás következett, másrészt a XX. században a *status quo* átrendeződésével a nyugatra nyitott fogékonyság váltotta fel azt, a fegyelmezett tanulás konfuciánus erénye. A harmadik tényező pedig közvetett, ugyanis „a koreai uralkodó körök sino-centrizmusa, a külföldtől való elzárkózás megakadályozta a modern koreai nacionalizmus létrejöttét” (vö., például *hanmun* vs. *hangul*-használat).¹⁰⁴

XIV. ÁBRA

Konfuciusz szimbóluma

A modern koreai nacionalizmus kialakulását tehát nem egyértelműen segítette elő a konfucianizmus,¹⁰⁵ ám a helyébe lépő nyugatimádat (*szohak* 서학 西學) sem — a nemzeti érzések megteremtőjének a *tonghak* mozgalmat (동학 東學),¹⁰⁶ illetve későbbi vallást lehet nevezni, amely a XIX. század második felében (1860) alakult lecsúszott nemesekből, és a megvetett politikai, társadalmi rétegek képviselőiből. A neo-konfucianista reformmozgalom célja a konfuciánus tanok újbóli tiszteltetésének kivívása volt.¹⁰⁷

¹⁰² Osváth 2006: 27; 77—81.

¹⁰³ *Formalizált etika* (Mártonfi 1972: 160.)

¹⁰⁴ Osváth 2006: 17; 27; 102. A koreai nacionalizmus a japánéhoz hasonló mód jött létre (vö. nyugati- vs. japán nacionalizmus, Farkas 2013a: 7.).

¹⁰⁵ Bár a Kínától való különbözőséget hangsúlyozta, azaz a konfuciánus tanokhoz való tisztább ragaszkodást, így táplálta a nemzeti önértéket.

¹⁰⁶ A mozgalom erős párhuzamokat mutat célkitűzéseiben, mint a japán *kokugaku* (国学) iskolája (Farkas 2013a: 11—13.).

¹⁰⁷ Sin 2002: 39.

XV. ÁBRA

Cshō Dzseu, a tonghak atyja

A mozgalom és hit szellemi atyja Cshō Dzseu (최제우 崔濟愚, 1824—1864). 1905-ben a *tonghak* harmadik pátriárkája megváltoztatta a vallás megnevezését a „Mennyeek tana” (*cshondo-kjo* 천도교 天道敎) elnevezésre. Az elkötelezett hívők az egészen az 1870-es évektől kezdve az 1920-as évekig bezárólag számos megmozdulásban aktívan részt vettek, hogy elérjék céljukat, ezzel nem kevés gondot okozva a megszálló erők számára.¹⁰⁸

A gyarmati hatóság célja az *asszimiláció* volt (民俗ヲ皇国臣民化サセル), ezért szigorú kultúrpolitikát applikáltak. A Japán Állami Sintó Szervezetének felügyelőbizottsága (全国神職会評議員会) már az annexió kezdeti időszakában végre kívánta hajtani a szöüli (=Keidzsó 京城) dzsindzsa-építési projektet (韓国京城ニ於ケル神社建設実行), a „[Japán Császárság iránti] lojalitás és patriotizmus” (*csúkun-aikoku* 忠君愛国) jellegének fényében.¹⁰⁹

Érdekességképp érdemes megjegyezni, hogy bár a *tonghak* alapozta meg a nacionalizmus létrejöttét, ennek későbbi támogatója és hirdetője nem más, mint a keresztény egyház lett. Nagy szerepe volt a kereszténységnek a *sinocentrizmus* és a Japán elleni küzdelmekben.¹¹⁰ A fejlemény egyébként nem meglepő, ha vetünk egy pillantást a vallások követőinek számára (*ld. I. Tábla*), ugyanis a megszállás időszaka alatt (1910—1945) majd megháromszorozódott a keresztény hívők száma, míg a *tonghak* követőinek száma drasztikusan lecsökkent.¹¹¹

¹⁰⁸ Sin 2002: 39; 61.

¹⁰⁹ Sin 2002: 89.; 92.

¹¹⁰ Osváth 2007: 121. S mondhatni *vice versa*, hiszen mind a kínaiaktól való különbözőség, sőt mondhatni „kínaiabság” (a konfuciánus tanok tekintetében); mind a Japán-ellenesség a nemzeti önértéket öregbítette.

¹¹¹ Sin 2002: 3; 147.; 151. Továbbá fontos megjegyezni, hogy a XXI. század fordulójához érve azonban vezető pozícióba került a buddhizmus is, a kereszténység mellett. A jelenség oka részben a gyarmati idősakra vezethető vissza.

I. Tábla

Korea vallásossága a XIX. század végétől a XX. század végéig (Sin 2002: 3)

年 度	Buddhizmus 仏 教	Tonqhak/A mennyek tana 東 学 (天道教)	Kereszténység キリスト教
1894		9,054	
1900		30,282 (100 万以上)	42,500
1910		112,767 (300 万以上)	198,635
1920	123,556	130,000 (3-400 万以上)	305,105
1930	117,108	104,550 (2-300 万以上)	308,080
1945	250,000	50,000	589,721
1950		73,000	657,866
1960	1,140,134		1,164,880
1970	8,095,381	636,067	3,943,838
1980	13,277,713	1,152,636	8,501,920
1990	22,896,000		20,114,000
1995	22,710,417	1,120,623	18,350,060

4.3. Japán-ellenes érzületek

A Meidzsi-restauráció fejleményeit követően Koreában megszületett a reformpártiak csoportja (*kehva-pha* 개화파 開化派 vagy később *tongnip-tang* 독립당 獨立黨), akik szerint a japán modernizációt Korea számára is modellként kellene tekinteni, mi több, elszakadni a kínai mintától, annál is inkább, hiszen a *nyugati kapitalista fenyegetés* árnya egyre csak közeledett az ország felé.¹¹²

XVI. ÁBRA
Mjongszong királyné

Az első törés akkor következett be, amikor 1876-ban maga *Japán mint nyugati nagyhatalom* érkezett az ország megnyitására.¹¹³ A japán oktrojálta egyenlőtlen szerződés megkötése után egymás után következtek a nyugati nagyhatalmak szerződesei, amelyek súlyosan érték Koreát.

Az első japán–kínai háború kitörésének apropóján történt a következő, és talán egyben az egyik legdurvább incidens a koreai történelemben: A királyi család és támogatóik (親露派) köre erősen Orosz-barát politikát folytatott, sőt pafotaforradalmat szervezett: elűzte a Japán-barát elemeket,

¹¹² Sin 2002: 35.; Oh 2012: 55.; Csoma 2013b: 280.

¹¹³ A reformpártiak természetesen továbbra is Japán-párti politikát folytattak, egészen a párt megszűnéséig, azaz 1895-ig.

mire *Miura Goró* (三浦梧楼, 1847—1926) nagykövet brutális megtorlást rendel el, amely során Kodzsong királyt házi őrizetbe helyezik, a királynét viszont megölik, és a holttestét el-
égetik. Mindezek után bábkormányt állít fel a japán vezetés.¹¹⁴

Egy 1904-es jegyzőkönyv értelmében Japán Korea bármely részét megszállhatja. Ezt követően 1905. november 17-én a protekturátust fogناسító szerződés aláírása sem zajlott atrocitások nélkül: Haszegava tábornok kivont karddal erőszakolta ki a koreai vezetőség „döntését”. Ezt követően lassankint elkezdtek cenzúrázni a hazafias szellemiségű kiadványokat, s „előkészíteni” az országot a birodalomhoz csatolásra.¹¹⁵

Elérkezett a gyarmati uralom időszaka, s japán új problémával szembesült: a „fölös népesség” kérdésével. A helyzet egyre súlyosbodott kezdve az 1920-as évekkel, amikor elkezdett nőni a koreai bevándorlók száma, és a *burakumin* (部落民), elnyomás elleni törekvése. 1917 és 1945 közt a kétszázszorosára (!) nőtt a koreai bevándorlók száma, tehát körülbelül kétfélmillióra. A koreaiakról meglehetősen negatív kép alakult ki a japánokban. „Koszor, lusta, megbízhatatlan népségnek” tartották őket, ugyanis ők a nyomorból jöttek a nyomorba: többségük analfabéta volt, többnyire alantas munkákat végeztettek velük. Ekkor, mintha a *kamik* (神) figyelmeztettek volna, 1923-ban megtörtént a katasztrófa, a nagy kantói földrengés, ami után durva idegenüldözés vette kezdetét. Az igazi veszélyt azonban a koreai diákok jelentették, kiváltképp az 1940-es években, amikor körülbelül harmincezer koreai diák tartózkodott Japánban, hiszen a diákok testesítették meg Japán számára a potenciális ellenséget (a munkásmozgalmak és a *zaibacuk* mellett), az ellenállás hívei közülük kerültek ki.¹¹⁶

A második világháború után megtörténik Korea kettészakadása, ám ezen a határon bizonyos ideológiai egyezések révén „eggyé kovácsolódik” az ország — a Japán-ellenességről van szó.¹¹⁷ Észak-Korea és Japán között máig nem valósult meg diszkurzus a múlt ügyében. Japán egyébként a médiában rendszerellenes elemeket szivároztatott ki északról egy időben, sőt valóságos „Észak-Korea főbia” tört ki a 2001-ben egy eset miatt, majd a későbbi „atomfenyegetés-ciklus” eldurvulásával is.

Dél-Korea és Japán között az újra-újra felmerülő szigetviták okozzák a feszültséget manapság — akárcsak Kína—Japán viszonylatban.

¹¹⁴ Csoma 2008: 20.; Li Csen Von 1953: 107.

¹¹⁵ Csoma 2008: 23.; 28.

¹¹⁶ Totman 2006: 523.; 533—5.

¹¹⁷ „A nagyhatalmak nyomása alatt a koreai identitás az áldozat, vagy a kiszolgáltatott és függetlenségéért küzdő fél azonosságaként történelmi hitelt és megerősítést nyert (Gergely 2013: 312.).”

Elmondható tehát, hogy a „két Korea” Japán-ellenes indulatai nem hagytak alább, továbbra is ősellenségnek tartják Japánt, amely tény egyébként a nemzeti összetartozást, az „ideológiai korlátokon felülemelkedő azonosságtudatot” erősíti. Ilyen egyezés még a valamely mértékű USA-ellenességben érhető nyomon.¹¹⁸

4.4. Japán-ellenes szimbólumok

Talán az egyik legnagyobb nemzeti hősnek, a japán elleni törekvések ikonjaként számon tartott aktivistát lehetne elsőként kiemelni: *An Dzsung'günt* (안중근 安重根, 1879—1910), aki

XVII. ÁBRA
An Dzsung'gün

1962-ben (posztumusz) megkapta a (koreai) Nemzetalapítási Érdemrend (건국훈장 建國勳章) Koreai Köztársaságért emlékérmét (대한민국장 大韓民國章).¹¹⁹ Ő volt az a személy, aki a harbini pályaudvaron agyonlőtte Itó fő kormányzót, a japán gyarmati uralom megtestesítőjét.

Jun Bong'gil (윤봉길 尹奉吉) 1932-ben bombatámadást követett el a császár születésnapját ünneplő japán tisztek ellen. A tett súlyát jól érzékeltetik *Csang Kaj-sek* (蔣介石) szavai: „Egy fiatal koreai hazafi megtette azt, amire egymillió kínai katona sem képes.”¹²⁰

Korea három legfőbb Japán-ellenes szimbólumának egyik legfontosabbja az *Arirang* (아리랑) népdal,¹²¹ egyben nem hivatalos himnusz is,¹²² és az *Arirang* című (mostanra elveszett) film, amelyet a fiatalon elhunyt *Na Ungju* (나운규 羅雲奎, 1902—1937) rendezett 1926-ban.¹²³ Mindkét alkotás a nemzeti érzés megnyilvánulását fejezi ki, továbbá politikai tartalmat is tulajdonítanak nekik.¹²⁴

A Japán-ellenes szimbólumok harmadik tagja pedig, mondhatnók a „koreai Fudzsi”, a koreaiak szent hegyeként számon tartott *Pektu* (백두산 白頭山).¹²⁵ Geopolitikai tényezők is érintik a Japán-ellenesség kérdését, vegyük például a Japán-tenger (日本海呼称問題) problémakörét.

¹¹⁸ Csoma 2008: 103.; 109.; 120—126.

¹¹⁹ Pratt 2006: 236.

¹²⁰ Csoma 2013a: 83.

¹²¹ A dal az *Arirang*-szoros(ok)ról kapta nevét, amely a vidékről Szöulba vezető út(ak)on található. A néphagyományban a szerelmesek találkozhelyét jelenti.

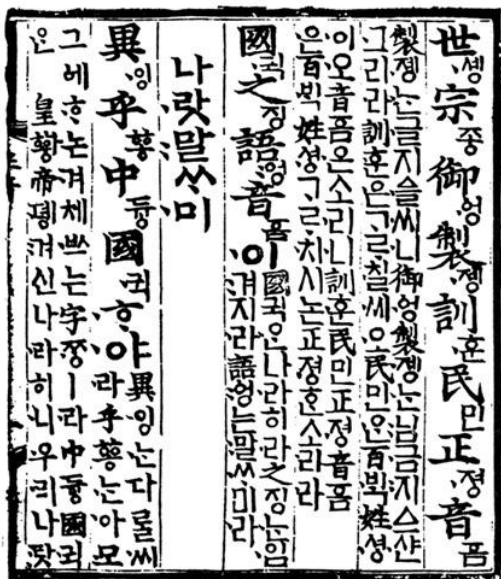
¹²² Mi több, az UNESCO 2012-ben a világörökség részévé nyilvánította.

¹²³ A filmről bővebben ld. Csoma 2008: 30.

¹²⁴ Csoma 2008: 28.; *Uő.* 2013a: 233.; Pratt 2006: 232–3.

¹²⁵ Mártonfi (1981: 488.) alapján nem a (helytelen) *Pektuszan* megnevezést használom.

Bár a koreaiak, mind északon, mind délen a Keleti-tenger (*tong-he* 동해 東海) elnevezés mellett teszik le a voksukat,¹²⁶ 2012-ben a Nemzetközi Hidrológiai Szövetség (IAHS)¹²⁷ a Japán fél igaza mellett dönt.¹²⁸

XVIII. ÁBRA

A Hunmin-cheongüm első oldala

Végül következtek a „XX. századi nemzeti identitás nélkülözhetetlen összetevőjének” tartott koreai írás, a *hangul*.¹²⁹ 1926 óta a *hangul* napjaként ünneplik október 9-ét.¹³⁰ A XV. században (1443.) Szedzsong király elrendelte a Helyesírás Hivatalának (정음청 正音廳) felállítását, amelynek aztán meghagyta, hogy alkossanak egy új, fonetikus írást a nemzet számára. Sajnos, az uralkodó elit körében nem terjedt el egészen a múlt századfordulóig, ugyanis a kínai írásbeliségnek (한문 漢文) túl nagy presztízse volt a *hangul*hoz képest,¹³¹ amelyet „bármely ember megtanulhatott egy reggel alatt is akár”. Érdekes

megjegyezni az írással kapcsolatban, hogy egy japán tudós, Hirata Acutane (平田篤胤, 1776–1843), más irányú kutatásai mellett, nagy szószólója volt a kétes eredetű japán ősi japán írásrendszernek, a *dzsindai-modzsinak* (神代文字), amely egyik változatát (ld. XIX. ábra), különböző hangtani eltérések (s a *hangul*l való egyértelmű alaktani egyezések) miatt,¹³² természetesen, nem lehetett tudományos alapon komolyan venni.¹³³

ん	わ	ら	や	ま	は	な	た	さ	か	あ	
う	あ	が	が	ま	さ	な	た	さ	が	あ	あ
	い	が		み	し	に	に	し	が	い	い
		が	が	み	し	に	に	し	が	う	う
	え	が		め	さ	に	に	し	が	え	え
	い	が	が	み	し	に	に	し	が	お	お

XIX. ÁBRA

A hifumi

¹²⁶ Kína álláspontja Japánéval megegyező, bár idén, 2014-ben változni látszik a véleménye, és a koreaiak szimpatizál. Érdekességképp, jó példája annak, hogy a téma még nem „lezárt” továbbra sem, hogy egy koreai nyelv-könyvben (Lim Jangdszu – An Szonsi. 2013. 한국어로살아남기 [Hangugaro szalanamgi]. Szöul: Szamjong Kiadó.) szerepel egy olyan példamondat, amely szerint „a Keleti-tenger Koreához tartozik”.

¹²⁷ The International Association of Hydrological Sciences

¹²⁸ Csoma 2013a: 232–3.

¹²⁹ Mártonfi 1981: 484.

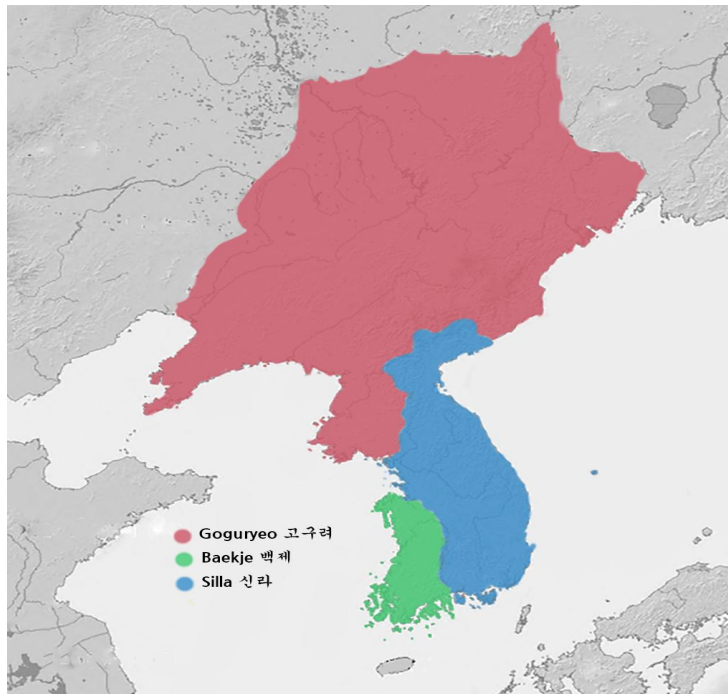
¹³⁰ Mártonfi 1974: 139.

¹³¹ Osváth 2006: 39.; 2007: 122.

¹³² Vö. Ahiru(Abiru)-modzsi v. Hifumi (阿比留文字/日文).

¹³³ Osváth 2006: 93–5.; 99.

Nem így azonban a Három királyság korát (삼국시대 三國時代, i.e. 18 — i.sz. 668)¹³⁴ felidézö „A Három királyság nevezetes eseményei”, Szamguk-jusza (삼국유사 三國遺事)¹³⁵ című történelmi mű rekonstruálási munkáját, amelyet japán tudósok végeztek a múlt századforduló elején (1904).¹³⁶

XXI. ÁBRA

A Három királyság kora (576-ban; Silla aranykora idején)

XX. ÁBRA

A Szamguk-jusza egy oldala

¹³⁴ Nem összekeverendő a kínai történelem azonos elnevezésű időszakával. A három szóban forgó koreai birodalom: Silla (신라 新羅, i.e. 57 — 935) Pekcse (백제 百濟, i. e. 18 — 660), és Kogurjo (고구려 高句麗, i. e. 37 — 668; a későbbi Korjo 고려 高麗, 918—1392).

¹³⁵ (dr.) Kovács Kornél megnevezése (é. n. <http://www.tajfunse.hu/hu/taekwondo/tkduehistory.html>). A művet Illjon (일연 一然) szerzetes írta 1281-ben.

¹³⁶ Mi több, az 1920-as években klasszikus koreai verseket (hjangga 향가 鄉歌) is kutattak (Mártonfi 1977: 30.).

V. FEJEZET

KONKLÚZIÓ

5.1. Összefoglalás

Bárhogyan is nézzük, de kétségtől nagy szerepe volt Japánnak a koreai modernitás előremozdításában,¹³⁷ elég csak arra gondolni, hogy Pak Csong Hi, a déli „technokrata vezető” is japán akadémián végzett, japán mintákat alkalmazott — akárcsak Észak, bizonyos viszonylatban.¹³⁸ Az USA szerepe sem elhanyagolható a két ország fejlődésének történetében, s *vice versa*, tekintve, hogy a nagyhatalom számára a Hidegháborúban (*de facto* egészen máig) kulcsfontosságú stratégiai pontot jelentett, mind Korea, mind Japán.

XXIV. ÁBRA

Korea jelenlegi miniszterelnöke,
Pak Günhje és apja, Pak Csong Hi

Az előbbiekből következően több hasonlóság is fellelhető Japán és Korea történelmében, teszem azt, a második világháború utáni gazdasági felfutás, mind Japán, mind Korea részéről. További párhuzamra bukkanunk, ha a XIX. századi Japán—Korea kapcsolatára gondolunk, amikor is Japán tűnt fel úgy, mint az *új kultúra közvetítője*, tehát megfordult az egykori Korea—Japán irányultságú kulturális csere folyamata.

Említésre méltó még a poszt-feudális birodalmak elzárkózó időszaka is (vö. *szakoku* 鎖国 — ún. koreai Remetekirályság), és kísérteties a hasonlóság a

múlt század pártpolitikai (mondhatni „kvázi egypártrendszer”)¹³⁹ vonatkozásaiban, ugyanis kisebb megszakításokkal szinte egy — azonos beállítottságú: *konzervatív* — párt kormányozta fél évszázadig az országot. Sőt, egészen máig tart ez a „hagyomány”: Koreában a *Szenuri* (새누리黨, régi nevén 한나라黨), Japánban a Liberális Demokrata Párt (LDP, 自由民主党) a kormánypárt.

XXII. ÁBRA

Pak Csong Hi, avagy
Takagi Maszao (高木正雄)

XXIII. ÁBRA

Az LDP plakátja:
„Visszaszerezzük
Japánt!”

¹³⁷ Itt kell megjegyezni, hogy a kínai *nemzetalapítóknak* is van némi Japán vonatkozásuk, gondolok itt Szun Jat-szen (孫逸仙, 1866—1925) és Csang Kaj-sek vezetőkre.

¹³⁸ Csoma 2008: 47.; 52.; 54.

¹³⁹ Csak hasonló jegyei vannak, de nem pártállamról van szó! A szakirodalom „*másfélpartrendszerként*” említi.

S végül, de nem utolsósorban fontos megemlíteni a *soft power*¹⁴⁰ szektorában fellelhető párhuzamokat; gondoljunk csak előbb a *J-pop*, majd ennek alapján a *K-pop* (s majd a *C-pop*!) megjelenésére. Az 1980-as években alakult ki az előbbi, míg az 1990-es években megindult az ún. korea-hullám (*hallju* 한류 韓流), s azóta veretlen népszerűségnek örvend (mondhatni nagyobbban, mint a *J-pop*), kiváltképp manapság, hiszen világszerte ismertek a koreai előadók, s velük együtt a koreai-drámák (한국드라마) is.¹⁴¹ A siker „nem csoda”, hiszen valóságos iparágazat működteti a szórakoztató szektort, amely ipar nem kis hasonlóságot mutat a csebol működésével: valósággal felosztható három óriási vállalat közt az egész ágazat.

Olybá tűnik, hogy olyan párhuzamos, ugyanakkor ambivalens tendenciákra sikerült fényt deríteni, melyek kétségtől Korea és Japán különböző területeken érzékelhető hasonlóságára engednek utalni.

*„A japán azonosságkérdések tárgyalása eddig is elkerülhetetlenül összefonódott a régió és az adott met-szetben háromszögelési pontoknak tekinthető Kína és Korea azonosságdilemmáival (szélesebb horizonton az Egyesült Államokhoz és más globális tényezőkhöz fűződő kapcsolataival). A felszíni struktúrák látványos eltérései mögött nyilvánvaló mélyszerkezeti közös nevezőket tekintve az összefonódás nem kis részben szükségszerű. Így a japán azonosságról szólva már az eddigiek háttérében kivehető kontúrokkal tűnnek fel azok a kínai, koreai azonosságok is, amelyek szintén nem értelmezhetők egy tágabb, regionális azonosságkomplexum japán összetevőjének figyelembevétele nélkül.”*¹⁴²

5.2. Kitekintés

Az idézet értelmében meg kell említenem, hogy számos (fontos) témáról nem szóltam, melyek sértik a koreai nemzeti önérzetet, vegyük például a „komfortnők” (위안부 慰安婦) vagy a mindig elő-előkerülő „Jaszukuni-incidensek” (靖国神社問題). vagy a szigetviták problémakörét (vö. japánul: 竹島問題; koreaiul: 독도분쟁 獨島紛爭).¹⁴³

Továbbá fontos kérdéskör az is, hogyan viszonyul a ma (koreai) embere a történelmi megpróbáltatásokhoz (annexió), szimbólumokhoz, tehát mennyire jellemzi ez a sérelem-tudat az átlagembert.

Végül, mindemellett Kína is meghatározó szerepet játszott és játszik a mai napig a koreai-félsziget történelmében, ezért fontos lett volna, s teljesebb képet kaphattunk volna a Középső Birodalomról szóló szakirodalom „bevonásával”, ám ezen témák a dolgozat keretein kívül estek ezúttal.

¹⁴⁰ Joseph Nye terminusa.

¹⁴¹ A *dorama* (드라마) elnevezés japanizmus. Koreában a *d(ü)rama* (드라마) elnevezés használatos.

¹⁴² Gergely 2013: 302.

¹⁴³ Továbbá érdemes volna megvizsgálni a szépirodalomban megjelenő Japán–Korea ellentétviszonyt is (vö. Óe Kenzaburó művében [Futball-lázadás; ford. Vihar Judit] a koreai boltos és a falusiak helyzete.).

BIBLIOGRÁFIA

- BENEDICT, R. — MORI, SZ. (2009): *Krizantém és Kard. A japán kultúra újrafelfedezése*. Budapest: Nyitott Könyvműhely.
- CSOMA MÓZES (2008): *Korea: Egy nemzet, két ország*. Budapest: Napvilág Kiadó.
- CSOMA MÓZES (2013a): *Korea: Egy nemzet, két ország – a közös gyökerektől*. Budapest: Napvilág Kiadó.
- CSOMA MÓZES (2013b): A modernizáció kérdése a Koreai-félszigeten. In: Farkas Ildikó (szerk.): *Világtörténet* 35:(2-3). 279-287.
- DUUS, P. (ed.) (2008): *The Cambridge History of Japan Volume 6: The Twentieth Century*. Cambridge University Press.
- FARKAS ILDIKÓ (2009): Állandóság és változás: A japán történelem vázlata. In: Farkas Ildikó (szerk.): *Ismerjük meg Japánt! Bevezetés a japanisztika alapjaiba*. 11—39.
- FARKAS ILDIKÓ (2013a): The Japanese Nation Building in European Comparison. *Acta Asiatica Varsoviensia*. 26. 7–28.
- FARKAS ILDIKÓ (2013b): A japán modernizáció előzményeiről. In Farkas Ildikó (szerk.): *Világtörténet*, (2–3.) 165–193.
- GERGELY ATTILA (2013): Identitás-stratégiák és államközi kapcsolatok Kelet-Ázsiában – a Kína-Japán-Korea komplexumról In Farkas Ildikó (szerk.): *Világtörténet*. (2-3.) 35. évf. 289-331.
- GY. HORVÁTH LÁSZLÓ (1999): Japán kulturális lexikon. Corvina Kiadó.
- HASIKAVA, B. 橋川文三 (2012): (Japán Ázsia-felfogása — A bukott Ázsia-elmélettől a közös növekedés-elméletig) 日本人のアジア認識—脱亜論から共栄論まで. In Iriye, A. 入江昭 (szerk. 編著): (A kínaiak és a japánok – A kulturális csere, a külkapcsolatok és az ellentétek modern kori történelme) 中国人と日本人 – 交流・友好・反発の近代史. (A fordítást lektorálta: Okamoto, Kódzsi) 岡本幸治監訳. (Minerva Könyvkiadó) ミネルヴァ書房. 373–401.
- LI, Csen Von (1953): *Korea rövid újkori története*. Ford. Bognár Edit. Budapest: Szikra Könyvkiadó.
- MÁRTONFI FERENC (1972): A tiszteletiség kifejezési formáiról a kelet- és délkelet-ázsiai nyelvekben (A koreai verbum finitum szociolingvisztikai vonatkozásai). *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* VIII. 159-180.
- MÁRTONFI FERENC (1974): A koreai írás rendszere és története. *Keletkutatás* 1973. 113-146.

- MÁRTONFI FERENC (1977): Tizennégy hjangga (A koreai nyelvű költészet legrégebbi fennmaradt darabjai). *Keletkutatás* 1976/77. 21-34.
- MÁRTONFI FERENC (1981): Koreai nyelv. In: Ligeti Lajos (szerk.): *Keleti nevek magyar helyesírása*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 483-498.
- MYERS, R. H. — Peattie, M. (1984): *The Japanese Colonial Empire, 1895-1945*. Princeton University Press.
- OH, B. B. (2012): (A Japán–Kína konfliktus a Koreai-félszigeten) 朝鮮半島における日清対立. In Iriye, A. 入江昭 (szerk. 編著). 41–66.
- OSVÁTH GÁBOR (2006): *Koreai nyelv és irodalom. Válogatott tanulmányok*. Plurilingua Kiadó.
- OSVÁTH GÁBOR (2007): Korea (Dél- és Észak-Korea). In: Hidasi Judit (szerk.): *Kultúrák, kontextusok, kommunikáció*. Budapest: Perfekt Kiadó. 120-132.
- SIN, Csh. 申昌浩 (2002): (A koreai nacionalizmus kialakulása és vallás — A *tonghak*, a japán buddhizmus és a protestantizmus vizsgálata) 韓国的民族主義の成立と宗教—東学・親日仏教・改新教 (プロテスタント) の分析を通じて (Japánkutatás könyvek) 日文研叢書 25. (Nemzetközi Japán Kutatóintézet) 国際日本文化研究センター.
- TOTMAN, C. (2006): *Japán története*. Ford. Antóni Csaba. Osiris Kiadó.

KÉPEK (ÉS ÁBRÁK) JEGYZÉKE:

(NEM AZ ELŐFORDULÁSUK SORRENDJÉBEN)

Hidejosi Tojotomi

<http://www.virtualmuseum.ca/edu/ViewLoitDa.do;jsessionid=F7BDB1F46260742CF6AAEC343A8FBEDA?method=preview&lang=EN&id=13058>

A három királyság

http://ko.wikipedia.org/wiki/%EC%82%BC%EA%B5%AD_%EC%8B%9C%EB%8C%80_%28%ED%95%9C%EA%B5%AD%29#mediaviewer/File:History_of_Korea-Three_Kingdoms_Period-576_CE.gif

Meidzsi császár

<http://blogs.yahoo.co.jp/bonbori098/30714084.html>

Itó hirobumi

<http://www.ndl.go.jp/portrait/datas/12.html>
(https://ndlopac.ndl.go.jp/F/?func=find-c&func=find-c&func=find-c&func=find-c&func=find-c&ccl_term=001%20%3D%20000000710630&adjacent=N&x=0&y=0&con_lng=jpn&pds_handle=&pds_handle)

Csoszon

http://preview.britannica.co.kr/bol/illust.asp?med_id=k19j001301m1.jpg

Kodzsong császár

http://ko.enc.tfode.com/%EC%A1%B0%EC%84%A0_%EA%B3%A0%EC%A2%85

Kjongbok-kung

http://www.ilbe.com/index.php?mid=jjal&search_target=title&search_keyword=%EC%B2%9C%EC%A1%B0%EA%B5%AD&page=5&m=1&document_srl=3025932024

II. vh. térkép

<http://ja.wikipedia.org/wiki/%E5%A4%AA%E5%B9%B3%E6%B4%8B%E6%88%A6%E4%BA%89>

Pak Csong Hi

<http://www.stevejung.co.kr/?p=1708>
http://www.ilbe.com/index.php?document_srl=121323193&mid=ilbe&cpage=8&page=7

Szedzsong király és a hunmin-csongüm

http://www.nemopan.com/tv_today/8044187

Cshö Dzseu

http://blog.daum.net/0118983530/8438514?nil_alliance=0000e&srchid=IIMn9CTF000

Mjongszong királyné

<http://www.dogong.net/museum/Cyber/CyberHall.asp?TtNo=136&sTtPosi1=8&sTtPosi2=&Page=1>

An Dzsunggün

http://blog.joins.com/media/folderlistslide.asp?uid=pakhll&folder=5&list_id=3386631

A hunmin csongüm

<http://ko.wikipedia.org/wiki/%ED%95%9C%EA%B8%80>

Szenuri

<https://mirror.enha.kr/wiki/%EC%83%88%EB%88%84%EB%A6%AC%EB%8B%B9>

LDP

<http://rubese.net/lpedia/target.php?name=%E5%AF%BA%E7%94%B0%E7%A8%94&id=28375>

A két Pak elnök

<http://blog.ohmynews.com/saenooree/467890>

<http://www.vop.co.kr/A00000577263.html>

Korea—USA—Japán

<http://korean.people.com.cn/78529/15402174.html>

Kodzsong császár (egyenruhában)

<http://www.asianresearch.org/articles/1623.html>

<http://history21.egloos.com/v/2435438>

Konfuciusz szimbóluma

<http://www.religionfacts.com/confucianism/symbols.htm>

A dharma-kerék

<http://www.pinterest.com/maripihl/buddhalaiset-symbolit/>

Arirang

http://wmcprayer.org/xe/index.php?document_srl=1016&mid=Pastor_Kim_Column_Articles

Tonghe vs. Nipponkai?

<http://ja.wikipedia.org/wiki/%E6%97%A5%E6%9C%AC%E6%B5%B7%E5%91%BC%E7%A7%B0%E5%95%8F%E9%A1%8C>

Az Abacus and the sword borítója

<http://www.dokdo-takeshima.com/japanese-involvement-in-korea-1870-1905.html>

Kim Ir Szen

<http://www.kcna.co.jp/calendar/2013/03/03-28/2013-0328-030.html>

Na Ungju

<http://ja.wikipedia.org/wiki/%E7%BE%85%E9%9B%B2%E5%A5%8E>

A hifumi

<http://www.ku-ma.or.jp/ym/ym091007.php>

A hangul

<http://nuna2012.blog.fc2.com/blog-entry-620.html>